

Economisch Vestigingsklimaat MRDH

Resultaten 2015 & 2016
Werkprogramma 2017 & 2018

Vastgesteld in de Bestuurscommissie EV van 2 februari 2017

Samenvatting Resultaten Economisch Vestigingsklimaat 2015 & 2016

Overkoepelende opgaven			
0.1	OESO-onderzoek		
0.2	Roadmap Next Economy		
0.3	Opstellen samenwerkingsagenda met PZH		
0.4	REOS samenwerking		
0.5	Regionaal Investeringsprogramma		
0.6	Monitor MRDH-PZH		
0.7	Europese samenwerking en financiering		
Werkveld 1: Werklocaties			
1.1	Visie werklocaties Metropoolregio	WP	
1.2	Programmeringsafspraken werklocaties	WP	
1.3	Verkenning één loket locatievraagstukken	WP	
Werkveld 2: Smart Infrastructure			
2.1	Warmtekaarten	WP	
2.2	Bijdragen aan Warmterotonde Cluster West	WP	
2.3	Netwerk duurzaam inkopen	WP	
2.4	Project MRDH-elektrisch		
2.5	Fieldlab Automatisch Vervoer op de Last Mile		
2.6	Next Generation Woonwijken: financiering VvE's		
2.7	Next Generation Woonwijken: wijkaanpak		
2.8	Smart Grid		
2.9	Lidmaatschap Warmte-Koude Zuid-Holland		
2.10	Netwerk Energie		
2.11	Interreg subsidie verduurzamen VvE's		
Werkveld 3: Branding			
3.1	Een gezamenlijke regionale brand	WP	
3.2	Regionale uitvoering brandingsstrategie	WP	
3.3	Citybranding – internationaal toerisme		

Werkveld 4: Bereikbaarheid			
4.1	Mobiliteitsmanagement economische hotspots	WP	
4.2	Aansluiten lokale bereikbaarheidsagenda's op MIRT onderzoek internationale connectiviteit	WP	
4.3	Aansluiten lokale bereikbaarheidsagenda's op MIRT onderzoek Bereikbaarheid R'dam – Den Haag	WP	
4.4	Pilots en proeftuinen mobiliteitsinnovatie	WP	
Werkveld 5: Clusterversterking			
5.1	Campusontwikkeling	WP	
5.2	Cross-overs en innovaties: Fieldlabinfrastructuur	WP	
5.3	Opschalen en verbinden: Clusteraanpak	WP	
5.4	Verkenning regionale clusterbenadering toerisme	WP	
5.5	Samenwerking Universiteiten TUD, RUL, EUR en WUR		
Werkveld 6: Financiering			
6.1	Investeringsproposities: Reg. Investeringsprogramma	WP	
6.2	Financieringsmogelijkheden MKB	WP	
Werkveld 7: Onderwijs & Arbeidsmarkt			
7.1	Vergroten macro-doelmatigheid	WP	
7.2	Regioaanpak: uitwisseling arbeidsmarktinitiatieven	WP	
7.3	Verkennen kennisbasis <i>Reshoring</i>		
Werkveld 8: Economie landelijk gebied			
8.1	Visie samenhang groengebied/stad/vestigingsklimaat	WP	
8.2	Kansenkaart economie landelijk gebied	WP	
8.3	Hollandse Banen		
8.4	Waterverbindingen		
8.5	Versterken kennisbasis met kennisinstituten		
8.6	Verkenning samenwerking vrijetijdseconomie		

afgerond voortgezet niet uitgevoerd nieuw project 2017

Samenvatting Werkprogramma Economisch Vestigingsklimaat 2017 & 2018

Overkoepelende opgaven			
0.1	Regionaal Investeringsprogramma	RI	
0.2	1 ^e vliegwiel RI: Financiering	RI	
0.3	2 ^e vliegwiel RI: EU-samenwerking en financiering	RI	
0.4	3 ^e vliegwiel RI: Rijkstafel	RI	
0.5	4 ^e vliegwiel RI: Public Affairs	RI	
0.6	REOS samenwerking		
0.7	Monitor MRDH-PZH		
0.8	MIRT Bereikbaarheid Rotterdam – Den Haag		
Werkveld 1: Werklocaties			
1.1	Visie werklocaties Metropoolregio		
1.2	Programmeringsafspraken werklocaties		
1.3	Gebiedsontwikkeling kantorenlocaties	RI	
Werkveld 2: Smart Infrastructure			
2.1	Fieldlab Automatisch Vervoer op de Last Mile	RI	
2.2	Netwerk duurzaam inkopen		
2.3	Regionale energiemix		
2.4	Lidmaatschap Warmte-Koude Zuid-Holland		
2.5	Netwerk Energie		
2.6	Next Generation Woonwijken: financiering VvE's	RI	
2.7	Next Generation Woonwijken: wijkaanpak	RI	
2.8	Interreg subsidie verduurzamen VvE's		

Werkveld 3: Branding			
3.1	Regionale uitvoering van de brandingsstrategie		
3.2	Citybranding – internationaal toerisme		
Werkveld 4: Clusterversterking			
4.1	Organiseren van Fieldlab infrastructuur	RI	
4.2	Samenwerking Universiteiten TUD, RUL, EUR, WUR	RI	
Werkveld 5: Onderwijs & Arbeidsmarkt			
5.1	Verkennen kennisbasis <i>Reshoring</i>		
5.2	Regionale skills-agenda voor de toekomst		
Werkveld 6: Economie landelijk gebied			
6.1	Hollandse Banen	RI	
6.2	Waterverbindingen	RI	
6.3	Versterken kennisbasis met kennisinstututen		
6.4	Verkenning samenwerking vrijetijdseconomie		

afgerond voortgezet niet uitgevoerd nieuw project 2017

Deel 1: Resultaten Economisch Vestigingsklimaat 2015 en 2016

Introductie

In 2014 hebben de gemeenteraden van de MRDH de Agenda Economisch Vestigingsklimaat vastgesteld. Het daarop volgende werkprogramma is in de eerste bestuurscommissie economisch vestigingsklimaat (16 januari 2015) vastgesteld, en de leidraad geweest voor de activiteiten rondom de versterking van het economisch vestigingsklimaat. Inmiddels zijn we twee jaar verder. In bijgaande notitie wordt eerst teruggekeken op de resultaten van het werkprogramma EV van 2015 en 2016.

Context

In de Agenda Economisch Vestigingsklimaat is een ambitie geformuleerd op basis van strategische thema's. In het werkprogramma is dat verder uitgewerkt naar een aantal concrete activiteiten en werkvelden. Het werkprogramma is gericht op het verbinden van bestaande gemeentelijke agenda's het organiseren van gebundelde uitvoeringskracht ten behoeve van de economische concurrentiekracht van onze regio. Daarnaast is in 2015 gestart met een aantal belangrijke strategische trajecten zoals het OESO-onderzoek, de Roadmap Next Economy, de Uitvoeringsagenda Bereikbaarheid en het Regionaal Investeringsprogramma.

De *Metropolitan review Rotterdam The Hague* van de OESO (2016) onderschrijft de noodzaak tot samenwerking in de regio. In het onderzoek wordt de bestuurlijke inrichting van onze regio, en de wijze waarop deze bijdraagt aan economische structuurversterking en vernieuwing behandelt. Het onderzoek is in opdracht van de MRDH en het ministerie van Binnenlandse Zaken uitgevoerd. Het rapport is kritisch op de staat van de regio. Ruimtelijk-economische versnippering (gebrek aan agglomeratiekracht) betekent onder meer gebrekkige bereikbaarheid van banen voor werkzoekenden. De regio heeft een onbenut potentieel: inzet op versterking van de samenhang in de regio kan leiden tot 2-4% additionele groei op jaarbasis.

Dit is niet alleen een bekrachtiging geweest van de regionale gemeentelijke samenwerking, maar ook een impuls voor de bestuurlijke samenwerking met de provincie Zuid-Holland. De MRDH en provincie Zuid-Holland gezamenlijk hebben daarbij onderkend dat een regionale ruimtelijk-economische investeringsstrategie met inzet op verkeer en economisch vestigingsklimaat een aanjager kan zijn voor de regionale positionering. Met het opstellen van dit Regionaal Investeringsprogramma is de regio er in geslaagd een samenhangend pakket te presenteren dat antwoord geeft op de vraag naar significante economische versterking van de regio. Hierbij is het wel noodzaak om in het Regionaal Investeringsprogramma focus aan te brengen en maatregelen te nemen die groei ondersteunen. Een zienswijze procedure heeft de regiogemeenten de gelegenheid gegeven te reageren op de samenstelling van de projecten.

Voeding voor het investeringsprogramma heeft plaatsgevonden vanuit de Uitvoeringsagenda Bereikbaarheid en het traject Roadmap Next Economy (RNE). De Uitvoeringsagenda Bereikbaarheid 2015-2016 zet een stevige ambitie neer om de agglomeratiekracht van de regio te versterken. Vanuit de Roadmap Next Economy is een toekomstbeeld opgesteld met 5 transitiepaden en een pakket aan investeringen en projecten. De *Roadmap* versterkt de toekomstbestendigheid en de internationale concurrentiekracht van de regio en richt zich op ontwikkeling van nieuwe werkgelegenheid. De Roadmap is opgesteld in samenwerking met medeoverheden, het bedrijfsleven en kennisinstellingen. In de RNE zijn projecten met een privaat of publiek-privaat karakter, die bijdragen aan de economische structuurversterking van de regio, gedefinieerd. Een shortlist van daarvoor in aanmerking komende, geprioriteerde

afgerond	voortgezet	niet uitgevoerd	nieuw project 2017
----------	------------	-----------------	--------------------

projecten vanuit de RNE zijn geland in het Regionaal Investeringsprogramma, waarmee de private inbreng van het programma een zwaarder accent krijgt.

Parallel aan de vormgeving van het Regionaal Investeringsprogramma en de *Roadmap Next Economy* en onder invloed van vele andere ontwikkelingen in de regio heeft de directie Economisch Vestigingsklimaat van de MRDH uitvoering gegeven aan het werkprogramma. In die omgeving zijn projecten afgerond, nieuwe inzichten ontstaan, diverse initiatieven gestart en soms al weer afgesloten. Tijd om de balans van januari 2017 op te maken, en te checken op de afspraken van januari 2015.

In de afgelopen periode heeft de MRDH de regiogemeenten al veel ambtelijk en bestuurlijk geïnformeerd, geïnvolveerd en gevraagd, in 11 bestuurscommissies, tientallen notities, tientallen ambtelijke overleggen, Begrotingen, Bestuursrapportages, een Jaarrekening en 6 voortgangsrapportages is over alles gerapporteerd. Onderstaande maakt de uiteindelijke balans op van de gestelde doelen en gepleegde activiteiten.

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Toelichtingen Werkvelden en activiteiten Economisch Vestigingsklimaat 2015 & 2016

Overkoepelende opgaven			
0.1	OESO – onderzoek	-	
0.2	Roadmap Next Economy	-	
0.3	Opstellen samenwerkingsagenda met provincie Zuid-Holland	-	
0.4	REOS samenwerking	-	
0.5	Regionaal investeringsprogramma	-	
0.6	Monitor MRDH- PZH	-	
0.7	Europese samenwerking en financiering	-	

-

0.1 OESO-onderzoek			
Wat wilden we bereiken?			
Een onafhankelijk, gezaghebbend en richtinggevend advies over de opgaven en oplossingsrichtingen voor de verdere ontwikkeling van de regio Rotterdam Den Haag. Daarnaast wilden we met alle partners in de regio het gesprek voeren over de uitkomsten.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
<ul style="list-style-type: none"> In 2015 is actief begeleiding aan het onderzoek gegeven, zijn meerdere werkbezoeken georganiseerd en is met de OESO gereflecteerd op de resultaten. In 2016 is het rapport door de OESO in Den Haag gepresenteerd. Vervolgens is het rapport in zes sessies in de regio besproken met bestuurders en raadsleden. Op basis van deze besprekingen is door het AB een reactie gegeven op het rapport. Dit heeft mede de basis gelegd voor het Regionaal Investeringsprogramma. 			

-

0.2 Roadmap Next Economy			
Wat wilden we bereiken?			
In opdracht van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) zijn een toekomstbeeld en handelingsperspectieven tot stand gekomen die de basis leggen voor de transformatie van onze regionale economie. We willen een regio zijn die voorop loopt in Europa bij de transformatie naar een nieuwe economie, met een aantrekkelijk klimaat voor talenten, ondernemingen en investeerders.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
<ul style="list-style-type: none"> De RNE is ontwikkeld in samenwerking met honderden vertegenwoordigers uit het bedrijfs-leven, kennisinstellingen, maatschappelijke partijen en overheden. Het toekomstbeeld dat in de RNE tot stand is gekomen wordt daardoor breed gedragen in de regionale samenleving. Dat commitment is ook vertaald naar de RNE-projecten. In de uitvoering van de projecten staat de tripartite samenwerking centraal. Hierbij hebben de overheden vooral een faciliterende rol. Vanuit de gemeenten in de MRDH is actief meegewerkt aan het opstellen van de RNE. 			

-

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

0.3 Opstellen samenwerkingsagenda MRDH – PZH

Wat wilden we bereiken?

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) en de provincie Zuid-Holland willen de samenwerking intensiveren om de (internationale) slagkracht te vergroten. De samenwerking is gericht op de verbetering van internationale bereikbaarheid, de versterking van technologische innovatie, vernieuwing van de economie en het aantrekkelijker maken van de zuidelijke Randstad.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- In september 2015 hebben MRDH en PZH de samenwerking verstevigd door een gezamenlijke samenwerkingsagenda op te stellen. In deze agenda zijn langs de bovenstaande thema's de volgende opgaven benoemd: viersporige railverbinding Rotterdam-Den Haag, internationale connectiviteit, één openbaar vervoerkaart, warmtenet /warmte rotonde, mobiliteitsinnovatie, fieldlabs, aantrekkelijke metropolitane landschappen en de World Expo Rotterdam 2025.
- Met uitzondering van World Expo en de tourist card zijn alle projecten nu onderdeel van het Regionaal Investeringsprogramma. De samenwerking met PZH is daar onderdeel van.

0.4 REOS samenwerking

Wat wilden we bereiken?

Eén gezamenlijke visie op samenhangende Ruimtelijk-Economische Ontwikkelingsstrategie in grootstedelijk Nederland (regio's Amsterdam Utrecht, Rotterdam Den Haag en Eindhoven).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

De grootstedelijke regio's hebben samen met de ministeries van I&M, EZ en BZK een gezamenlijke Ruimtelijk-Economische Ontwikkelstrategie (REOS) opgesteld, en voor de verdere ontwikkeling hiervan een bestuurlijke intentieverklaring ondertekend. In 2016 is werk gemaakt van de verdere ontwikkeling van de strategie.

0.5 Regionaal Investeringsprogramma

Wat wilden we bereiken?

Het investeringsprogramma is het antwoord van de regio op de conclusies van het OESO rapport (2016) waarmee werd gesteld dat de regio economisch groeipotentieel laat liggen. Het programma is multidimensionaal en behelst projecten binnen de onderwerpen connectiviteit, nieuwe economie, duurzaamheid en attractiviteit.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Om tot het programma te komen is intensief met provincie en alle gemeenten van de MRDH en aanpalende regio's Holland Rijnland en Drechtsteden samengewerkt.
- In de periode 2015 – 2016 is de eerste versie van het Regionaal Investeringsprogramma opgewerkt. Deze is op 6 juli 2016 aangeboden aan premier Rutte.
- Het investeringsprogramma bestaat uit 25 investeringsthema's uitgesplitst naar circa 150 verschillende deelprojecten.
- Recent is het traject van de Roadmap Next Economy opgeleverd. De projecten die hieruit voortkomen zijn onderdeel van het investeringsprogramma.
- In november is de uitvoeringsnotitie door de bestuurscommissies goedgekeurd en in december heeft het AB het programma vastgesteld.
- De projecten zijn gecategoriseerd, de ondersteunende functies voor het vervolg geïntroduceerd en voor een aantal projecten ligt het trekkerschap nu bij de MRDH.
- Het project wordt in 2017 voortgezet in de vorm van een lichte coördinatie en de activiteiten in de vier vliegwielen.

-

0.6 Monitor MRDH-PZH

Wat wilden we bereiken?

Voor een goede gezamenlijke strategie- en beleidsontwikkeling is het gebruik van eenduidige data van essentieel belang. Om die reden is besloten om één regionale dataset te ontwikkelen op gebied van economie en mobiliteit.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- NEO Observatory heeft in opdracht van de MRDH en in samenwerking met divers direct belanghebbende partijen (gebruikers en dataleveranciers) uit de regio een regionale dataset opgeleverd.
- Deze set is als basis gebruikt voor een publieksversie van de monitor, die is ontwikkeld door de EPZ, MRDH, PZH en InnovationQuarter.

-

0.7 Europese samenwerking en financiering

Wat wilden we bereiken?

Het benutten van Europese kansen door het: versterken van de projecten in het Regionaal Investeringsprogramma met een Europees component; versterken van de samenwerking tussen de 23 gemeenten van MRDH, provincie Zuid-Holland, EPZ, Leiden en Drechtsteden; en het verdiepen van kennis en inzichten in de Europese samenwerking.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- De Europese kansen en de regionale uitwerking besproken binnen het Kennisplatform Europa en de opvolger daarvan: de bredere regionale Tafel Europa.
- Samen met PZH en regiogemeenten het Plan van Aanpak Vliegwielen Europa opgesteld als onderdeel van het Uitvoeringsplan Regionaal Investeringsprogramma.
- Actieve deelname aan de kerngroep van Europa experts (van PZH, Rotterdam, Den Haag en MRDH) met als resultaat: 1) een scan van de Europese mogelijkheden binnen de focusprojecten van het Regionaal Investeringsprogramma; 2) acht bijeenkomsten in december 2016 waar inhoudelijke experts en Europese experts kansen in kaart brengen.
- Om de kennis te vergroten zijn er Europese bijeenkomsten bezocht en contacten verbreed (in relatie tot EFSI, Purple, de fieldlabs, RNE).

Werkveld 1: Werklocaties				
Wat wilden we bereiken?				
Eén visie voor werklocaties in de MRDH, programmeringsafspraken voor werklocaties en één loket voor locatievraagstukken				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
1.1	Visie werklocaties Metropoolregio		WP	
1.2	Programmeringsafspraken werklocaties		WP	
1.3	Verkenning naar één loket locatievraagstukken		WP	

1.1	Visie Werklocaties Metropoolregio			
Wat wilden we bereiken?				
Een Agenda/Visie voor de onderdelen detailhandel, kantoren en bedrijventerreinen				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
<ul style="list-style-type: none"> • Voor kantoren is een gedragen Agenda Kantoren MRDH 2015-2025 opgesteld op basis van een inventarisatie van leegstand, plannen, geschrapte plannen en transformatie. De agenda is vastgesteld door het AB en aangeboden aan de provincie Zuid-Holland. • Voor detailhandel is een gedragen Agenda Detailhandel MRDH 2016-2021 opgesteld op basis van het gezamenlijk samenvoegen van beleidsdocumenten van voormalige regio's. De agenda is vastgesteld door het AB. • Voor bedrijventerreinen zijn de eerste stappen genomen naar een Agenda bedrijventerreinen door het opstarten van onderzoek naar aanbodzijde (profielingsstudie en deelname aan de klankbordgroep voor nieuwe provinciale behoefteramingen (vraagzijde). 				

1.2	Programmeringsafspraken werklocaties			
Wat wilden we bereiken?				
Programmeringsafspraken voor kantoren, bedrijventerreinen en detailhandel				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
<ul style="list-style-type: none"> • Er is een goed functionerende overlegstructuur opgezet door het vormen van drie werkgroepen (bedrijventerreinen, detailhandel en kantoren) in het kader van het opstellen van Agenda's. Hierbij zijn ook handvatten opgenomen om het regionale overleg te structureren. • Daarnaast heeft afstemming plaatsgevonden over onder meer kantoorontwikkeling in de Spoorzone van Delft, de uitbreiding van detailhandel in Kijkduin Bad in Den Haag en de onttrekking (transformatie) van een bedrijventerrein in Leidschendam-Voorburg. 				

1.3	Verkenning naar één loket locatievraagstukken			
Wat wilden we bereiken?				
Eén loket voor locatievraagstukken in de regio vormen				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
Er heeft een inventarisatie plaatsgevonden onder de 23 gemeenten en het speelveld, gericht op actoren, doelstellingen, financiering en complementariteit. Daarbij is ook verkend of er draagvlak bestaat voor een nieuwe regionale architectuur van vraag en aanbod in zakelijk vastgoed. De conclusie is dat er geen draagvlak is voor het inrichten van één loket.				

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Werkveld 2: Smart Infrastructure			
Wat wilden we bereiken?			
Verdere ontwikkeling en verknoping van de duurzame energie-infrastructureur in de MRDH om zo schaal- en efficiencyvoordelen te benutten en om de ontwikkeling van nieuwe technologieën in de praktijk mogelijk te maken.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
2.1	Warmtekaarten	WP	
2.2	Bijdragen aan cluster West Warmterotonde	WP	
2.3	Netwerk duurzaam inkopen	WP	
2.4	Project MRDH-elektrisch		
2.5	Fieldlab Automatisch Vervoer op de Last Mile		
2.6	Next Generation Woonwijken: wijkaanpak		
2.7	Next Generation Woonwijken: financiering verduurzaming kleine VvE's		
2.8	Smart Grid		
2.9	Lidmaatschap programmabureau Warmte-Koude Zuid-Holland		
2.10	Netwerk Energie		
2.11	Interreg subsidie verduurzamen VvE's		

2.1	Warmtekaarten		
Wat wilden we bereiken?			
Meer dan de helft van het regionale energieverbruik wordt vertegenwoordigd door warmte. Om de mogelijkheden voor betaalbare, betrouwbare en duurzame warmte en koude goed in kaart te brengen is een uniforme regionale inventarisatie van vraag en aanbod wenselijk. De warmtekaarten dragen bij aan de ambitie uit de Agenda EV om schaal en efficiëntievoordelen te benutten om een duurzame energie infrastructuur te ontwikkelen in de regio.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn uniforme 'warmtekaarten' gemaakt voor alle regiogemeenten door een gespecialiseerd bureau. De gemiddelde doorlooptijd voor het opstellen van een kaart bedroeg ongeveer 4 maanden. • De eerste kaarten zijn in september 2015 opgeleverd. De laatste kaarten in het vierde kwartaal van 2016. 			

2.2	Cluster West Warmterotonde		
Wat wilden we bereiken?			
Een bijdrage leveren aan de besluitvorming over warmte infrastructuur in 'cluster west' van de warmterotonde.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
De gemeenten Delft, Den Haag, Rotterdam, Westland en de provincie Zuid-Holland hebben de haalbaarheid van het westelijke deel van de Warmterotonde onderzocht. Vanuit de MRDH is daar geen betrokkenheid bij geweest. Het project is, via de provincie Zuid-Holland, opgenomen in het Regionaal Investeringsprogramma.			

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

2.3 Netwerk duurzaam inkopen

Wat wilden we bereiken?

De MRDH heeft een samenwerkingsinitiatief rond duurzame inkoop en aanbesteding opgericht. Doelen van dit inkopersnetwerk zijn: meer uniformiteit in de marktbenadering; meer kansen voor innovatieve en duurzame bedrijven bij gemeentelijke opdrachten in de regio; en meer efficiency tijdens de voorbereiding van contracten door kennis en ervaring uit te wisselen over het toepassen van duurzaamheid in inkoop & aanbestedingsprocessen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Het netwerk organiseert in opdracht van de MRDH tweemaandelijks een bijeenkomst voor inkopers, inkoopadviseurs en aanbestedingsverantwoordelijken waarbij kennis wordt uitgewisseld en kansen voor gezamenlijke duurzame aanbestedingen besproken. Wethouder Abee van Lansingerland is bestuurlijk trekker van het netwerk.
- Het samenwerkingsverband levert een ambtelijk coördinator die zich inzet voor het organiseren van netwerkbijeenkomsten. MRDH financiert deze coördinator en faciliteert het netwerk.

2.4 Project MRDH-elektrisch

Wat wilden we bereiken?

Een adequate laadinfrastructuur als noodzakelijke voorwaarde voor succesvolle doorontwikkeling van elektrische auto's en het benutten van exportkansen voor Nederland.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

De MRDH heeft daartoe:

- een regionaal plan van aanpak opgesteld met de gemeentelijke ambities op het gebied van elektrisch rijden;
- een propositie van de contractvarianten opgesteld ten behoeve van de regiogemeenten
- voor de deelnemende gemeenten een Rijksbijdrage uit de Green Deal Laadinfrastructuur van € 1000.000 aangevraagd en toegekend gekregen;
- regionale samenwerking georganiseerd rondom de concessie van de gemeente Rotterdam en vervolgens een kwartiermaker aangesteld;
- een samenwerkingsafspraken gemaakt tussen gemeenten en ADL Automotive;
- met InnovationQuarter de business-kansen verkend van elektrisch rijden voor de nieuwe economie van de MRDH;
- een aantal bijeenkomsten georganiseerd voor het kennisnetwerk MRDH-elektrisch.

2.5 Fieldlab Automatisch Vervoer op de Last Mile

Wat wilden we bereiken?

Het oprichten van een Fieldlab AVLM met als doel de regio te ontwikkelen tot een internationaal toonaangevend onderzoeks- en praktijkgebied voor automatisch vervoer op de last mile.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Een investeringspakket AVLM (juli 2016) en plan van aanpak AVLM (oktober 2016);
- aanstelling van een kwartiermaker voor de oprichting van het fieldlab AVLM.
- Ondersteuning van planvorming en realisatie van zelfrijdende pilots en praktijkprojecten in Capelle aan den IJssel, Schiedam, Delft, Rijswijk, Den Haag en Leiden.
- Opdrachtverlening voor onderzoek naar concessies & aanbestedingen bij MRDH en PZH, technische eisen & veiligheid, verdienmodellen & business cases (SURF-STAD programma), de economische kansen van AVLM en een aantal Europese financieringsmogelijkheden. Deze activiteiten sluiten nauw aan op de vliegwielen van het Regionaal Investeringsprogramma (financiering, Europese kansen en Rijkstafel).

-

2.6	Next Generation Woonwijk – wijkaanpak	
------------	--	--

Wat wilden we bereiken?

De aantrekkelijke, toekomstbestendige 'Next Generation' woonwijk is de stip op de horizon (2030). Het is een aanpak waarbij in samenwerking tussen gemeenten, woningcorporaties, overige vastgoedeigenaren en bedrijven meervoudig wordt geïnvesteerd in innovaties in de bestaande woningvoorraad in een aantal wijken in de metropoolregio. Losse renovatie- en verduurzamingsprojecten van woningen worden gebundeld, gekoppeld aan een forse impuls voor de leefomgeving. Hierdoor ontstaat een economische impuls, nieuwe lokale werkgelegenheid, en scholingstrajecten.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- In 2016 is een aanpak ontwikkeld, waarin overzicht wordt gecreëerd, inzichten worden gebundeld en beweging wordt ingezet. In 2016 zijn de gemeenten benaderd.
- Verder is verkend op welke wijze het rijk ondersteuning kan bieden. De businesscase 'verduurzaming en werkgelegenheid' is in concept besproken met betrokken corporaties.

-

2.7	Next Generation Woonwijk – Financiering verduurzaming kleine VvE's	
------------	---	--

Wat wilden we bereiken?

Een financieringsmogelijkheid creëren voor het toepassen van energiebesparende maatregelen voor kleine VvE's.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Een onderzoek naar mogelijkheden om externe financiering aan te trekken voor leningen ten behoeve van energie-investeringen aan kleine VvE's.
- Een voorstel uitgewerkt om via een nationaal fonds leningen te verstrekken aan kleine VvE's. Hiervoor is geen draagvlak gevonden bij (private) financiers.
- Verkenning van de mogelijkheden voor het opzetten van een VvE garantiefonds.

-

2.8	Smart grids	
------------	--------------------	--

Wat wilden we bereiken?

De digitale bereikbaarheid van de regio klaar te maken voor toekomstige behoefte.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Een eerste stap is geweest het in kaart brengen van (semi)publieke glasvezelnetwerken in de regio. Als tweede stap zijn verkennende gesprekken gevoerd om de bestaande netwerken beter op elkaar aan te laten sluiten. Na deze verkennende fase is besloten om de verdere uitwerking onderdeel te laten zijn van de ontwikkeling van de Roadmap Next Economy.

-

2.9	Lidmaatschap programmabureau Warmte-Koude Zuid-Holland	
------------	---	--

Wat wilden we bereiken?

Het Programmabureau Warmte Koude Zuid-Holland is hét platform van publieke en private partijen in de regio gericht op duurzame warmte en restwarmte. Deelname aan het bureau draagt bij aan het realiseren van doelen op het gebied van energie en warmte.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Met het lidmaatschap van de MRDH worden de regionale belangen op het gebied van duurzame warmte van de regiogemeenten behartigd. Ook is in nauwe samenwerking met de overige leden van het Programmabureau uitvoering gegeven aan het opstellen van de warmte koude kaarten van de gemeenten.

-

2.10	Netwerk Energie	
Wat wilden we bereiken?		
Het netwerk energie is een informeel platform waarop kennis en ervaringen met betrekking tot energieonderwerpen uit de 23 MRDH gemeenten worden gedeeld. De provincie Zuid-Holland is aangesloten op dit netwerk, alsmede de waterschappen.		
Wat hebben we daarvoor gedaan?		
Het netwerk energie is bestuurlijk driemaal bijeen gekomen in 2016 en ambtelijk viermaal. Daarbij zijn telkens door andere gemeenten en ook door externe partijen presentaties over lokale energithema's gegeven, en is met de provincie samengewerkt op de in 2016 vastgestelde energieagenda van de provincie Zuid-Holland.		

-

2.11	Interreg subsidie verduurzamen VvE's	
Vernieuwing en verduurzaming van stad en omgeving is een integraal onderdeel van het Regionaal Investeringsprogramma. Veel gemeenten in de MRDH hebben ambities op het gebied van verduurzaming. De MRDH wil gemeenten ondersteunen om deze ambities te realiseren. Hiertoe heeft de MRDH in 2016 meegedaan aan de aanvraag van de Europese Interreg E=0 subsidie. Deze subsidie is in de zomer van 2016 toegekend. Gemeenten kunnen via de MRDH aanspraak maken op de subsidie, die in 2017 kan worden ingezet voor de begeleiding van VvE's bij het nemen van verduurzamingsmaatregelen.		
Wat hebben we daarvoor gedaan?		
Deelgenomen aan het aanvragen van de subsidie, en het inrichten van de uitvoering van het project nadat de subsidie is toegekend. Hiertoe is onder meer een externe projectleider aangetrokken en een bestuurlijk trekker van één van de MRDH gemeenten aangesteld.		

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Werkveld 3: Branding			
Wat wilden we bereiken?			
De MRDH ontwikkelt samen met InnovationQuarter een eenduidige branding-strategie voor de gehele regio, zodat alle aanwezige merken vanuit hun eigen identiteit maar wel in samenhang worden uitgedragen. Dit doet recht aan de diversiteit van de regio, terwijl tegelijkertijd de gezamenlijke kracht wordt gecommuniceerd. De branding-strategie richt zich op bedrijven die zich in de regio willen vestigen en hun medewerkers.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
3.1	Een gezamenlijke regionale brand	WP	
3.2	Regionale uitvoering van de brandingsstrategie	WP	
3.3	Citybranding- internationaal toerisme		

3.1 Gezamenlijke regionale brand en storyline			
Wat wilden we bereiken?			
Een eenduidige branding-strategie voor de hele regio, waarin alle sterke merken in hun samenhang uitgedragen worden: " <i>Rotterdam –The Hague region: a real life testing ground</i> "			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
<ul style="list-style-type: none"> In 2015 is door de MRDH en IQ gezamenlijk een regionale brandingsstrategie en <i>storyline</i> ontwikkeld. Bij deze ontwikkeling van de regiobranding zijn de partijen uit de EPZ vanaf het begin nauw betrokken geweest. Eind 2015 zijn de brandingsstrategie en de <i>storyline</i> in de BCEV vastgesteld. De EPZ heeft beiden ook vastgesteld, met uitzondering van de regio-aanduiding. Hierover kon de EPZ niet tot een eenduidige uitspraak komen. 			

3.2 Regionale uitvoering van de brandingsstrategie			
Wat wilden we bereiken?			
Een door alle betrokken partijen makkelijk toepasbare uitwerking van de regionale branding-strategie			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
<ul style="list-style-type: none"> In 2016 is door de MRDH, PZH en IQ gezamenlijk een manager regiobranding aangesteld. Deze ontwikkelt met actieve betrokkenheid en draagvlak van alle betrokken stakeholders een concrete uitwerking van de regionale brandingsstrategie en <i>storyline</i>. De brandingsstrategie is vervolgens makkelijk toepasbaar gemaakt voor alle partijen in een vrij beschikbare <i>toolkit</i>. December 2016 is deze <i>toolkit</i> opgeleverd. 			

3.3 Citybranding - Internationaal Toerisme			
Wat wilden we bereiken?			
In 2016 is door de BCEV besloten dat meer samenwerking in de branding en productontwikkeling gericht op de doelgroep internationale bezoekers (toeristen) wenselijk is.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
<ul style="list-style-type: none"> In 2016 is door de MRDH en de gemeenten Delft, Den Haag en Rotterdam een opdracht verstrekt aan de Delft Marketing, Den Haag Marketing en Rotterdam Partners waarin eerste gezamenlijke presentatie en productontwikkeling centraal staat. Daarnaast is een eerste verkenning gedaan naar de haalbaarheid en opportuniteit van een regiobrede '<i>tourist card</i>'. 			

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Werkveld 4: Bereikbaarheid			
Wat wilden we bereiken?			
Het verbeteren van de samenhang tussen mobiliteitsbeleid en actuele economische kansen in de regio zoals de ontwikkeling van hotspots en het stimuleren van innovaties in de regionale kenniseconomie.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
4.1	Mobiliteitsmanagement economische hotspots	WP	
4.2	Aansluiten lokale bereikbaarheidsagenda's op MIRT onderzoek internationale connectiviteit (IC)	WP	
4.3	Aansluiten lokale bereikbaarheidsagenda's op MIRT onderzoek bereikbaarheid Rotterdam – Den Haag (BRDH)	WP	
4.4	Pilots en proeftuinen mobiliteitsinnovatie	WP	

4.1	Mobiliteitsmanagement economische hotspots		
Wat wilden we bereiken?			
Plan van aanpak mobiliteitsmanagement economische hotspots economische clusters			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
Er heeft een goede uitwisseling van kennis en informatie plaatsgevonden met Mobiliteitsmakelaar en Verkeersonderneming, als opdrachtnemers van de Vervoersautoriteit op het gebied van mobiliteitsmanagement. Dit leidde tot het inzicht dat vanuit EV geen aanvullende activiteiten nodig waren.			

4.2	Aansluiten op MIRT-onderzoek Internationale Connectiviteit		
Wat wilden we bereiken?			
Een ontwikkelagenda om de internationale connectiviteit te verbeteren door het beter benutten van potentie luchthavens, beter spoorwegennet en het beter organiseren van ketenintegratie.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
<ul style="list-style-type: none"> De directie EV heeft gewaarborgd dat de ruimtelijk-economische aspecten goed in beeld zijn gebleven en heeft een gezamenlijke bijeenkomst georganiseerd over de uitkomsten voor ambtelijk overleg EV én VA. Verder heeft de directie EV een bijdrage geleverd aan de alliantievorming die nodig was voor vervolgcacties rondom Rotterdam The Hague Airport. 			

4.3	Aansluiten bereikbaarheidsagenda's op MIRT onderzoek BRDH		
Wat wilden we bereiken?			
Het MIRT onderzoek Bereikbaarheid Rotterdam Den Haag werkt aan gedragen oplossingsrichtingen voor het aanpakken van bereikbaarheidsknelpunten die uit de NMCA naar voren zijn gekomen. Hierbij wordt gekeken naar een breed zoekgebied, vanuit meerdere disciplines en naar meerdere modaliteiten.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
De directie EV waarborgt de aandacht voor ruimtelijk-economische aspecten door betrokkenheid in het onderzoekstraject.			

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

4.4 Pilots en proeftuinen mobiliteitsinnovatie

Wat wilden we bereiken?

Het faciliteren van marktinitiatieven inzake duurzame mobiliteit, openbaar vervoer in het landelijk gebied en/of stadsdistributie

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- De directie EV heeft in samenwerking met de Vervoersautoriteit en de provincie Zuid-Holland de Innovatieagenda Mobiliteit opgesteld als uitwerking van de Samenwerkingsagenda PZH-MRDH. Deze agenda is een verzameling van projecten op het gebied van mobiliteitsinnovatie, waaronder automatisch vervoer en verduurzaming (zero-emissie) en innovatie van het OV. Deze verzameling is nu integraal onderdeel van het Regionaal Investeringsprogramma.
- Voortzetting vindt halfjaarlijks plaats in het bestuurlijk netwerk, in samenwerking met PZH in de conferentie Festival van de Toekomst en het Fieldlab Automatisch Vervoer Last Mile.

Werkveld 5: Clusterversterking			
Wat wilden we bereiken?			
Een sterk economisch netwerk tussen bedrijven onderling en met kennisinstellingen binnen de metropoolregio. Dat leidt tot succesvolle cross-overs tussen bedrijven en uit verschillende clusters, sectoren en gebieden, ten behoeve van economische diversificatie en behoud en groei van de werkgelegenheid en inkomen op de langere termijn			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
5.1	Campusontwikkeling	WP	
5.2	Cross-overs en innovaties maatschappelijke thema's: fieldlab-infrastructuur	WP	
5.3	Opschalen en verbinden lokale en regionale aanpak: clusteraanpak	WP	
5.4	Verkenning regionale clusterbenadering toerisme	WP	
5.5	Ondersteunen van de samenwerking tussen de universiteiten van Leiden, Delft en Erasmus Universiteit en Wageningen UR		

5.1 Campusontwikkeling			
Wat wilden we bereiken?			
Het faciliteren van netwerkvorming en kennisuitwisseling tussen campuslocaties gericht op het vormen van een samenhangend systeem van campussen in de zuidelijke Randstad/MRDH, als brandpunten voor kennisuitwisseling, kennisintensieve start-ups en doorgroei van startende ondernemingen.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
<ul style="list-style-type: none"> • In samenwerking met de EPZ is gewerkt aan de actielijnen <i>facility sharing</i> en het versterken van het ecosysteem van campussen. De studie 'Hotspots in de Zuidvleugel'. • Input voor de investeringsstrategie Economische Programmaraad Zuidvleugel' levert een toetsingskader voor campussen in de Zuidvleugel voor de EPZ en haar individuele leden. • Daarnaast is verkenning uitgevoerd naar betere benutting van de aanwezige onderzoeksfaciliteiten voor fundamenteel en praktijkgericht onderzoek, testlocaties, praktijkopstellingen, onderwijsinfrastructuur etc. 			

5.2 Cross-overs en innovaties rond maatschappelijke thema's: Fieldlab-infrastructuur			
Wat wilden we bereiken?			
Het stimuleren van Fieldlabs als praktijkomgevingen waarin bedrijven en kennispartners samenwerken in het ontwikkelen, testen, demonstreren en valideren van nieuwe technologieën, producten en innovaties. Denk aan robotisering, 3d-printing en big dataprocessing. Het doel van de Fieldlabs is: versterking van de regionale economie, bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken en verbetering van de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt.			
Wat hebben we daarvoor gedaan?			
Ter ondersteuning van de Fieldlabs is: <ul style="list-style-type: none"> • een kernteam opgericht vanuit MRDH, PZH, TNO en IQ; • 15 fieldlabs bijeen gebracht in crossover-netwerk; • inventarisatie gemaakt van investeringsbehoefte; • 3 gerichte themabijeenkomsten geweest met het netwerk; • plannen van aanpak voor fieldlab-infrastructuur, crossover-samenwerking, peer to peer network, mobiliseren financieringsbronnen, branding, overheid als launching customer, startup-scaleupstrategie, wet- en regelgeving, onderwijs-arbeidsmarkt en afstemming 			

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

(inter)regionale, nationale en internationale agenda's;

- projectbijdragen verleend aan Fieldlabs Robovalley, Freshteq.NL, Big Data Innovatiehub, SSRM, Smart Integrator 4 Aerospace, Dutch Windwheel, Medical Delta Living Labs, Additive Manufacturing, Automatisch Vervoer en SMASH.

5.3 Opschalen en verbinden lokale en regionale aanpak: clusteraanpak

Wat wilden we bereiken?

Afstemming van de overheidsinzet ter versterking van de economische clusters binnen MRDH.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Maritieme cluster: Afstemming op Zuid-Hollandniveau (overheid) door alle maritieme overheden bijeen te brengen. Bijdragen aan de fieldlab-initiatieven Additive Manufacturing en Smart Maintenance of Ships (SMASH), dit laatste in samenwerking met Drechtsteden. Bijdragen aan RNE-traject. (mede) Opdrachtgever voor toekomstverkenning maritiem cluster Zuid-Holland.
- ICT/Hightech/Safety/Security: Inventarisatie van de kansen en behoeften van dit jonge cluster met de gemeenten Delft, Rijswijk, Den Haag, Zoetermeer en Nissewaard. Op basis daarvan projectpakket opgesteld waaraan een projectbijdrage is toegekend.
- Greenport/Food: Inventarisatie van de kansen en behoeften van dit cluster met de gemeenten Lansingerland, Westland, Rotterdam, Barendrecht, Vlaardingen en Pijnacker Nootdorp. Op basis daarvan projectenpakket opgesteld waaraan een projectbijdrage is toegekend. Tevens geland in Regionaal Investeringsprogramma.
- Medical Delta: overheidstafel Rotterdam, Leiden en Delft georganiseerd via Medical Delta zelf. Wordt verbreed met Den Haag en Zoetermeer. Partner in Fieldlabinfrastructuur, toekenning projectbijdrage voor de Medical Delta Living Labs.
- Cleantech Delta: Start verkennende gesprekken, toekenning projectbijdrage Dutch Windwheel en Innovatiezone West Voorne.

Het versterken van de economische clusters van de MRDH is in het vervolg een onderdeel van het Regionaal Investeringsprogramma.

5.4 Verkenning synergie regionale clusterbenadering toerisme

Wat wilden we bereiken?

Versterking van het cluster toerisme door de regionale samenwerking te verbeteren.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

De gemeenten hebben in gezamenlijkheid onderzocht hoe de vrijetijdseconomie van de regio kan worden versterkt, zie activiteit 8.6.

5.5 Ondersteunen van de samenwerking tussen de universiteiten van Leiden, Delft en Erasmus Universiteit en Wageningen UR

Wat wilden we bereiken?

Optimale benutting van kennis en kunde bij de universiteiten in de regio ten behoeve van *crossover* vraagstukken, aantrekkelijke campussen als innovatieve hotspots in de regio en een rode loper voor (buitenlands) talent.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Er is veel samenwerking met de universiteiten binnen de verschillende Fieldlabs Zuid Holland. Daarnaast zijn onderwerpen als bereikbaarheid van de campussen via andere projecten opgepakt. In het kader van het WUR convenant hebben activiteiten plaatsgevonden rondom agrologistieke bedrijven terreinen, innovatie in de noodhulpketen en nieuwe verdienmodellen in het groen.

-

Werkveld 6: Financiering				
Wat wilden we bereiken?				
Investeringsproposities om Nederlandse en buitenlandse financiers – privaat én publiek- te koppelen aan initiatieven in de MRDH.				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
6.1	Investeringsproposities economische infrastructuur en gebieden: RI		WP	
6.2	Financieringsmogelijkheden MKB		WP	

-

6.1	Investeringsproposities economische infrastructuur en gebieden: Regionaal Investeringsprogramma			
Wat wilden we bereiken?				
Afstemming en coördinatie van investeringsproposities in regio ten behoeve van institutionele beleggers op grond van een eenduidige interne en externe communicatie over investeringsprioriteiten in de metropoolregio. Hiertoe een Investeringskaart MRDH ontwerpen en een <i>Living lab</i> financieringsvormen inrichten.				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
Dit project is uitgemond in het Regionaal Investeringsprogramma.				

-

6.2	Financieringsmogelijkheden MKB			
Wat wilden we bereiken?				
Het bundelen, stroomlijnen en in samenhang communiceren van gemeentelijke en rijks-financieringsinstrumenten. Het verkennen van aanvullende financieringsmogelijkheden, fondsvorming, keurmerk aansluitend op Rijksinitiatieven (Innovatiefonds MKB).				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
In de tweede bestuurscommissie EV van 2015 is op grond van een verkenning naar mogelijkheden besloten hier geen vervolg aan te geven.				

-

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Werkveld 7: Onderwijs en arbeidsmarkt				
Wat wilden we bereiken?				
Betere aansluiting van onderwijs op arbeidsmarkt: een flexibel inzetbare, goed opgeleide beroepsbevolking met kennis en vaardigheden die voldoende aansluiten op de vraag uit de regionale clusters. De arbeidsmarkt moet zodanig functioneren dat er voldoende mobiliteit van werknemers is tussen bedrijven en sectoren.				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
7.1	Vergroten macro-doelmatigheid beroepsopleidingen: Slim Gemaakt		WP	
7.2	Regiobrede aanpak werk naar werk: uitwisseling arbeidsmarkt-initiatieven		WP	
7.3	Verkennen kennisbasis Reshoring			

7.1	Vergroten macro-doelmatigheid beroepsopleidingen: Slim Gemaakt			
Wat wilden we bereiken?				
Betere benutting van het aanwezige onderwijsaanbod door de clustering van MBO/HBO/bedrijven gericht op betere ruimtelijke match tussen clusters van bedrijven en onderwijsinstellingen en het voorkomen onnodige duplicering onderwijsinfrastructuur.				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
<ul style="list-style-type: none"> TNO heeft het maritieme cluster gescand op potentiële projecten en daarbij ook uitdrukkelijk gekeken naar mogelijkheden om het onderwijsaanbod binnen het cluster te versterken. De maritieme projecten zijn binnen het clusteroverleg Maritiem besproken en ondersteund (fieldlab additive manufacturing, SMASH en de Toekomstverkenning Maritiem cluster Zuid-Holland). Tijdens het traject securitycluster is geconstateerd dat deze aanpak te weinig opleverde en is de focus van TNO verlegd naar de Fieldlabinfrastructuur. 				

7.2	Regiobrede aanpak werk naar werk: Uitwisseling arbeidsmarktinitiatieven			
Wat wilden we bereiken?				
Ontsluiten arbeidsmarktinitiatieven in het kader 'werk naar werk-trajecten'. Betere aansluiting van onderwijs op arbeidsmarkt: een flexibel inzetbare, goed opgeleide beroepsbevolking met kennis en vaardigheden die voldoende aansluiten op de vraag uit de regionale clusters.				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
<ul style="list-style-type: none"> In samenwerking met de EPZ zijn de arbeidsmarktregio's binnen Zuid-Holland bij elkaar gebracht en is de Infradeal Zuid-Holland voorbereid (getekend op 12 september 2016). In vervolg hierop wordt een verkenning voorbereid naar verbreding/verdieping van de Infradeal Zuid-Holland naar andere partijen en sectoren. 				

7.3	Verkennen kennisbasis Reshoring			
Wat wilden we bereiken?				
Opbouwen van een kennisbasis die de regio in staat stelt een heldere reshoring-propositie te kunnen neerleggen voor bedrijven die reshoring overwegen.				
Wat hebben we daarvoor gedaan?				
<ul style="list-style-type: none"> Op basis van gericht onderzoek naar de kansen van <i>reshoring</i> in de MRDH is een aanpak verkend, gericht op overheden en ondernemers. Er is in afstemming met Drechtsteden en InnovationQuarter gezocht naar een gerichte inzet. Hiervoor is een storyline ontwikkeld en is verkend of het <i>reshoringstool</i> kan bijdragen in de locatiebeslissingen voor allocatie van bedrijven. Een voorstel om met dit tool te gaan werken is in voorbereiding (2017). 				

afgerond   voortgezet   niet uitgevoerd   nieuw project 2017

Werkveld 8: Economie landelijk gebied		
Wat wilden we bereiken?		
Door samenwerking en specialisatie realiseren van een hoogwaardiger aanbod van natuur en recreatieve voorzieningen in de omgeving van de stad. Dit netwerk draagt bij aan de identiteit van de MRDH als aantrekkelijk gebied om te wonen en te werken. De economische dragers worden versterkt, zowel agrarische sector als toerisme en recreatie.		
Wat hebben we daarvoor gedaan?		
8.1	Visie samenhang groengebied/stad/vestigingsklimaat	WP
8.2	Kansenkaart economie landelijk gebied	WP
8.3	Hollandse banen	
8.4	Waterverbindingen	
8.5	Versterken van de kennisbasis voor het landschap in samenwerking met kennisinstellingen zoals de vereniging Deltametropool	
8.6	Verkenning regionale samenwerking Vrijtijdseconomie	

8.1 Visie samenhang groengebied/stad/vestigingsklimaat	
Wat wilden we bereiken?	
Een lange termijnperspectief op het landschap ter versterking van het economische vestigingsklimaat van de Metropoolregio.	
Wat hebben we daarvoor gedaan?	
West8 heeft in opdracht van de MRDH en in samenwerking met de landschapstafels en PZH een Perspectief op het landschap opgesteld: 'Landschap als vestigingsfactor in de MRDH'. Het perspectief geeft zowel vergezichten als concrete aanknopingspunten om het landschap als vestigingsfactor en de economie van het landelijk gebied te versterken. Cruciaal is de verbinding tussen de stad en het landschap, zowel fysiek (bereikbaarheid) als mentaal (waardeert de stedeling het landelijk gebied als voedseltuin, recreatiegebied etc.).	

8.2 Kansenkaart Economie landelijk gebied	
Wat wilden we bereiken?	
Inzicht verkrijgen in de kansen die de economie van het landelijk gebied biedt.	
Wat hebben we daarvoor gedaan?	
Met de WUR is een atelier belegd met diverse ondernemers uit het landelijk gebied. Dit heeft niet geleid tot een volledige kansenkaart voor onze regio omdat is gekozen voor een aanpak richting concrete projecten.	

8.3 Hollandse Banen	
Wat wilden we bereiken?	
De Hollandse Banen zijn kwalitatief hoogwaardige langzaam verkeerroutes die het stedelijk gebied verbinden met het landschap (van kerktoren naar koe) voor recreatief gebruik of om over te forensen. Met de aanleg van Hollandse Banen worden stedelijke bereikbaarheid, gezondheid en nieuwe economische perspectieven bij elkaar gebracht.	
Wat hebben we daarvoor gedaan?	
In 2016 hebben een verkenning uitgevoerd naar 6 Hollandse Banen trajecten. Naast de tracés is ook een kosten inschatting gemaakt op basis van kentallen. Het project is nu onderdeel van het Regionaal Investeringsprogramma.	

afgerond   voortgezet   niet uitgevoerd   nieuw project 2017

8.4 Waterverbindingen

Wat wilden we bereiken?

Versterking van de waterverbindingen in de Metropoolregio leidt tot versterking van het toeristisch recreatief potentieel. Hiervoor is het nodig om de waterwegen toegankelijker te maken en het waternetwerk completer te maken.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- De verbinding tussen de Rotte, de Rijn en de Vliet is een ontbrekende schakel in het netwerk die kansen biedt voor de economische ontwikkeling van pleisterplaatsen langs de route. MRDH en Provincie Zuid-Holland hebben een bestuursconferentie georganiseerd om het bestuurlijk draagvlak te toetsen voor deze verbinding.
- Omdat dit positief was, is door de Provincie Zuid-Holland en de MRDH aan de *stakeholders* gevraagd om een financiële bijdrage voor een haalbaarheidsstudie. MRDH en provincie dragen hier ook aan bij.
- Het trekkerschap is overgegaan naar de gemeenten Zoetermeer en Alphen aan den Rijn.

8.5 Versterken van de kennisbasis voor het landschap in samenwerking met kennisinstellingen

Wat wilden we bereiken?

Onderbouwing en begeleiding van de activiteiten die bijdragen aan de versterking van de economie van het landelijk gebied en/of het landschap als vestigingsfactor.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- Ondernemers uit het landelijk gebied hebben met begeleiding van de WUR verkend welke mogelijkheden er zijn om economie van het landschap te versterken.
- De Vereniging Deltametropool heeft met het onderzoek Blindspot een analyse gemaakt van de Metropolen in de wereld en de relatie met het landschap als vestigingsfactor. De MRDH is een van de regio's die is onderzocht en nader onderzoek zal plaatsvinden.

8.6 Verkenning regionale samenwerking Vrijtijdseconomie

Wat wilden we bereiken?

Het economische potentieel van Vrijtijdseconomie (leisure, toerisme en recreatie) versterken door onder meer regionale samenwerking te verbeteren en te ondersteunen met concrete projecten.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

- In 2016 is de Alliantie Vrijtijdeconomie gevormd om de stedelijke inwoners meer bekend te maken met de groengebieden rond de steden ter stimulering van de vrijetijdseconomie.
- Er zijn twee bijeenkomsten geweest die hebben geleid tot concrete acties.
- Versterking van de samenwerking om de internationale toerist naar de regio te halen is onderdeel van de activiteiten onder (city)branding, zie activiteit 3.3.

Deel 2: Werkprogramma Economisch Vestigingsklimaat 2017 en 2018

Introductie

Het Werkprogramma EV voor 2017 en 2018 omschrijft de doelen en activiteiten van de Directie EV. Daarbij is goed gekeken naar de samenhang tussen activiteiten en de doelen van EV, en focus aangebracht in de werkzaamheden. Natuurlijk is er altijd tussentijdse aanpassing mogelijk en noodzakelijk. Het werkprogramma is in fasering, structuur en bewoordingen afgestemd op de Begroting, de Bestuursrapportages en de Jaarrekening van de MRDH.

Context

De Agenda Economisch Vestigingsklimaat van 2014 beschrijft een aantal strategische thema's die invloed uitoefenen op de economische toekomst van de MRDH. Deze zijn leidend geweest in de opbouw van het eerste werkprogramma en de indeling van Werkvelden. Inmiddels bieden het regionale investeringsprogramma (2016) en de *Roadmap Next Economy* (2016) uitgewerkte visies op het economische landschap van de regio. Deze visies bieden respectievelijk 'transitiepaden' en 'invalshoeken' als kaders van waaruit activiteiten van EV plaatsvinden.

Invalshoeken Regionaal Investeringsprogramma	Transitiepaden Roadmap Next Economy
vernieuwen economie vernieuwen energie vernieuwen verbindingen vernieuwen stad & omgeving	Smart Digital Delta Smart Energy Delta Circular Economy Entrepreneurial Region Next Society

De *Roadmap Next Economy* voedt het Regionaal Investeringsprogramma met investeringsprojecten en tezamen vormen ze één samenhangend pakket. Naast projecten geeft de RNE ook een toekomstbeeld van de economie van de regio tot 2030.

Sinds januari 2015 pakken de gemeenten gezamenlijk deze uitdagingen aan, met als overkoepelende ambitie:

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag werkt aan een Europese topregio. De 23 gemeenten gaan de uitdaging aan om de internationale concurrentiepositie te verbeteren door hun kennis en bestuurlijke kracht in te zetten en samen te werken met het bedrijfsleven, de kennisinstututen en medeoverheden. Wij werken aan een aantrekkelijke regio voor inwoners om te werken, wonen en recreëren, waar (internationale) bedrijven zich vestigen en waar bezoekers zich welkom voelen. Wij richten ons op het versterken van de bereikbaarheid en het economisch vestigingsklimaat van de regio Rotterdam Den Haag.

Voor de Directie EV van de MRDH is leidend dat activiteiten bijdragen aan de versterking van de regionale economie. Daarbij wordt voortdurend getoetst aan bovenstaande kaders én aan de doorvertaling naar de maatschappelijke opgaven: het creëren van meer werkgelegenheid, hogere economische groei en het versterken van de concurrentiepositie van de regio.

De ambitie van de regiogemeenten vraagt een samenwerking waarin alle betrokken partijen vanuit hun eigen rol een bijdrage leveren. Met deze gebundelde kracht kan adequaat en met massa worden gereageerd en geanticipeerd op mondiale trends. Deze samenwerking gebeurt zonder hiërarchie en op basis van vrijwilligheid en is gebaseerd op de overtuiging dat het geheel meer is dan de som der delen. Dit heeft de afgelopen jaren al gestalte gekregen in de

afgerond	voortgezet	niet uitgevoerd	nieuw project 2017
----------	------------	-----------------	--------------------

uitvoering van vele activiteiten. Met ingang van 2017 wordt dit voortgezet in activiteiten op zes werkvelden.

De werkvelden van de directie EV met ingang van januari 2017 en de daarbij behorende ambities:¹

1. Werklocaties

Een goed functionerende ruimtelijke structuur (detailhandel, kantoren, bedrijventerreinen), waarbij vraag- en aanbod in evenwicht zijn, er ruimte is voor groei van bedrijven, clustervorming wordt ondersteund en ook in kleinere kernen voldoende voorzieningen aanwezig zijn.

2. Smart Infrastructure

Verdere ontwikkeling en verknoping van de duurzame energie-infrastructuur in de Metropoolregio om zo schaal- en efficiencyvoordelen te benutten en om de ontwikkeling van nieuwe technologieën in de praktijk mogelijk te maken.

3. Branding

Een eenduidige branding-strategie voor de hele regio: een gemeenschappelijke vlag waaronder alle reeds aanwezig merken hun eigen identiteit in gezamenlijkheid kunnen uitdragen, met als doel meer (internationale) bezoekers en (internationale) bedrijven en congressen.

4. Clusterversterking/clusteraanpak

Een sterk economisch netwerk tussen bedrijven onderling en met kennisinstellingen binnen de metropoolregio, leidend tot succesvolle cross-overs tussen bedrijven uit verschillende clusters, sectoren en gebieden binnen de metropoolregio.

5. Onderwijs en arbeidsmarkt

Een langjarige strategie met als doelen een flexibel inzetbare, goed opgeleide beroepsbevolking met kennis en vaardigheden die voldoende aansluiten op de vraag uit de regionale clusters, en een arbeidsmarkt die zodanig functioneert dat er voldoende mobiliteit van werknemers is tussen bedrijven en sectoren.

6. Economie landelijk gebied

Een meer hoogwaardig, divers en gespecialiseerd voorzieningenaanbod in het landelijk gebied van de regio. Toerisme en recreatie worden naast de agrarische sector een nieuwe economische drager voor het landelijk gebied.

Wijzigingen in activiteiten

De leerervaringen van 2015 en 2016, de inzichten uit de Roadmap Next Economy en de ondersteuning van het Regionaal Investeringsprogramma hebben invloed op de invulling van de werkvelden. Zo is inmiddels een onderscheid gemaakt tussen de vrijetijdseconomie van stedelijke recreatie (naar de ommelanden) en internationaal toerisme. Ook wordt er niet meer ingezet op het versterken van economische clusters met een 'clusteraanpak'. Dat gebeurt nu door de projecten uit het Regionaal Investeringsprogramma. Ondersteuning daaraan heeft meer aandacht, waartoe ook een aantal vliegwielen is geïntroduceerd.

Middelen van directie EV

Om de gezamenlijke ambities te realiseren wordt door de regiogemeenten in 2017 een inwonerbijdrage ingelegd van €2,49 per inwoner van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Hieruit wordt het team bekostigd, alsmede het jaarlijkse programmabudget van € 3,4 miljoen, ten behoeve van de werkvelden en de Bijdrageregeling.

¹ De in 2014 gevormde werkvelden 'Bereikbaarheid' en 'Financiering' zijn geen onderdeel meer van de Begroting 2017. De samenhang tussen economie en bereikbaarheid is inmiddels geborgd in de concernbrede integraliteit van de MRDH. Activiteiten in het kader van Financiering zijn onderdeel van de ondersteuning van het Regionaal Investeringsprogramma.

Toelichting op Activiteiten Economisch Vestigingsklimaat 2017

Overkoepelende opgaven			
0.1	Regionaal Investeringsprogramma	RI	
0.2	1 ^e Vliegwiel RI: Financiering	RI	
0.3	2 ^e Vliegwiel RI: Europese samenwerking en financiering	RI	
0.4	3 ^e Vliegwiel RI: Rijkstafel	RI	
0.5	4 ^e Vliegwiel RI: Public Affairs	RI	
0.6	REOS samenwerking		
0.7	Monitor MRDH-PZH		
0.8	MIRT Bereikbaarheid Rotterdam - Den Haag		

-

0.1	Regionaal Investeringsprogramma
Wat willen we bereiken?	
<p>Het Regionaal Investeringsprogramma betekent een enorme opgave voor de regio. Met elkaar moeten we ervoor zorgen dat de projecten tot uitvoering komen. Gezien de onderlinge afhankelijkheden en gezamenlijke mogelijkheden is een gedeelde en door alle partijen gedragen uitvoering van groot belang.</p>	
Wat gaan we daarvoor doen?	
<ul style="list-style-type: none"> • Het voeren van bestuurlijke regie op de uitvoering van het investeringsprogramma vanuit de Investment Board. Het doel is het ontwikkelen van 'bestuurlijke power' om projecten verder te brengen. • Formatief is de organisatie van de MRDH lean & mean. Daarbij past geen een grote uitvoeringsorganisatie. Wel faciliteert de MRDH ondersteuning door ondersteunende faciliteiten in te stellen. Deze vliegwiel functies zijn hieronder toegelicht. Ook richt de MRDH zich op mogelijkheden om win-winsituaties te creëren, bijvoorbeeld opschaling, cross-overs, synergie en hefboomwerking. • De provincie, de MRDH, de gemeenten en in sommige gevallen private partners zijn eigenaar van de projecten. De MRDH is vooral trekker van infrastructuur/mobiliteit. In enkele gevallen gaat het om overkoepelende projecten, zoals de Fieldlabs. • Het programma omvat een groot aantal projecten, die divers zijn in fasering en thema's. In de komende periode zullen actualisaties plaatsvinden waardoor projecten aanscherpen, wegvallen of worden toegevoegd. • De MRDH monitort de algehele voortgang van het programma. 	

-

0.2	1 ^e Vliegwiel Regionaal Investeringsprogramma: Financiering
Wat willen we bereiken?	
<p>Het vliegwiel financiering is opgestart in het laatste kwartaal van 2016 en richt zich primair op de ondersteuning van projecten in het programma met terugverdien capaciteit. Het is ondersteuning in de vorm van projectontwikkeling en projectfinanciering.</p>	
Wat gaan we daarvoor doen?	
<ul style="list-style-type: none"> • Naast bemensing door de MRDH en PZH leveren gemeenten en InnovationQuarter specialisten om de bestaande kennis en informatie optimaal te gebruiken. Het team zal actief de samenwerking opzoeken met het NIA, RVO en de EIB en andere ondersteunende en bepalende partijen in het netwerk voor financiering. • De MRDH, PZH en het NIA maken een ondersteunde tool voor het samenstellen van business cases. Door voorstellen te structureren, dossiers op te bouwen en projecten te bundelen wordt beantwoord aan de informatiewensen vanuit de financiers. 	

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

- Projectleiders van het investeringsprogramma kunnen deelnemen aan masterclasses van het NIA gericht op training en ondersteuning voor het opwerken van hun business cases.
- MRDH, PZH en het NIA organiseren een 'bankenpanel' (vertegenwoordigers vanuit BNG, NWB en NIBC) voor reflectie op projectvoorstellen richting uiteindelijke financiering.
- MRDH, PZH en het NIA stellen capaciteit beschikbaar voor het ondersteunen van het projecten bij business cases en oplossingen voor financiering.
- MRDH, PZH en het NIA brengen het bestaande 'landschap' aan regionale en bovenregionale financieringsvehikels in kaart en verbinden dat aan de tool. Het gaat daarbij om 'eigen' regionale fondsen (ED, FRED, SOFIE, Energiefonds provincie, Warmtefonds provincie, Participatiefonds IQ, Unique IQ), Rijksinstrumentarium en Europese fondsen.
- MRDH en PZH onderhouden systematisch contact met potentiële financiers en instanties zoals de EIB, gericht op aansluiting en ontsluiten van kennis, mogelijk zelfs gericht op financieringsafspraken op het niveau van het programma als geheel.
- De EIB heeft gesprekken gevoerd met PZH waarin zij hebben aangegeven graag te willen meedenken/meewerken bij het inzetten van EIB instrumenten bij het voorgefinancierd krijgen van een infrastructuurproject. Mocht dit opportuun worden dan zal het vliegwiel dit als test case ondersteunen.
- Er zal een link worden gelegd met de activiteiten vanuit het vliegwiel Europa. Bijvoorbeeld wat betreft EU financiering als het ELENA programma dat benut kan worden voor project development assistance op projectniveau.

0.3 2^e Vliegwiel RI: Europese samenwerking en financiering

Wat willen we bereiken?

Het doel is het benutten van de kansen die programma's als *Kansen voor West 3*, *Horizon-2020*, *Interreg V*, *Life*, *Urbact*, *Urban Innovative Actions* en *POP3* bieden en onderdeel maken van de regionale doelen om meer innovatie, werkgelegenheid, economische versterking en duurzaamheid in de regio te realiseren. Daarnaast is het doel goede samenwerking tussen de inhoudelijke experts, betrokken bij de projecten van het Investeringsprogramma en de regionale Europa experts opbouwen met gericht op effectieve voorbereiding en uitvoering van Europese projecten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Samen met PZH, Rotterdam en Den Haag continue werken aan:

- koppelen van kansrijke projecten vanuit het RI aan de Europese programma's/fondsen;
- vier 'aanvalsplannen' opstellen voor de vier thema's (verbindingen, economie, energie en stad-land relaties) waarlangs de projecten richting Europese programma's worden begeleid;
- bouwen aan regionale en Europese relaties en netwerken gericht op inzetten bij de voorbereiding en uitvoering van projecten;
- gerichte begeleiding en advies bieden vanuit de kerngroep Europa bij de keuzes voor projecten of delen van projecten vanuit het RI die potentie hebben tot een Europees project uitgewerkt te worden;
- bouwen aan kennis en expertise en actief participeren aan de regionale Europa Tafel (gecoördineerd door de Provincie).

0.4	3e Vliegwiél Regionaal Investeringsprogramma: Rijkstafel	
Wat willen we bereiken?		
<p>Het Regionaal Investeringsprogramma kent veel onderlinge afhankelijkheden en gezamenlijke mogelijkheden. Juist door als overheden gezamenlijk en in samenhang op de realisatie van het programma te sturen, wordt onderlinge synergie maximaal benut. In het laatste kwartaal van 2016 is daarom gestart met een Rijkstafel gericht op de optimale samenwerking tussen Rijk en Regio bij projecten die een hoge mate van rijksafhankelijkheid kennen. Vooralsnog zijn de departementen BZK, IenM, EZ en Financiën betrokken.</p>		
Wat gaan we daarvoor doen?		
<ul style="list-style-type: none"> • Het verder vorm geven van de samenwerking tussen Rijk en regio door te verkennen hoe samen te werken op inhoudelijke projecten, en hoe tot een afgewogen onderbouwing gekomen kan worden voor (publieke) investeringen die noodzakelijk zijn voor het realiseren van regionale projecten. • Periodiek overleg op directeureniveau tussen Rijk en Regio, waarbij samenwerking, inhoudelijke projecten en de voortgang op (gezamenlijke) uitvoering van projecten geagendeerd wordt. • Samenwerken aan de uitvoering van projecten van het regionale investeringsprogramma. In 2017 wordt gestart met gezamenlijke uitwerking van het project Next Generation Woonwijken. 		

0.5	4e Vliegwiél Regionaal Investeringsprogramma: Public affairs	
Wat willen we bereiken?		
<p>Het Regionaal Investeringsprogramma is één visie ter versterking van de regionale economische structuur. Visie en programma zijn regionaal breed gedragen: publiek én privaat. Tegelijkertijd richt ook het nationale discours zich steeds meer op het versterken van de grootstedelijke gebieden. Voor de verwezenlijking van het programma is actieve deelname van de rijksoverheid onontbeerlijk. In maart 2017 zijn er Tweede Kamerverkiezingen en wordt gestart met de formatie van een nieuw kabinet. Daarom is in het laatste kwartaal van 2016 gestart met verankering van de visie en projecten van het regionale investeringsprogramma in het regeerakkoord, zodat actieve betrokkenheid (financieel en inhoudelijk) in de aankomende kabinetsperiode gerealiseerd wordt.</p>		
Wat gaan we daarvoor doen?		
<ul style="list-style-type: none"> • De werkgroep public affairs wordt getrokken door de MRDH en is georganiseerd langs de lijnen van de Economische Programmaraad Zuidvleugel (EPZ). Dit betekent een actieve samenwerking met provincie Zuid-Holland, gemeenten Rotterdam, Den Haag, Delft, Zoetermeer, regio's Drechtsteden en Holland-Rijnland, VNO-NCW, Havenbedrijf Rotterdam, Siemens, TNO en de Economische Programmaraad Zuidvleugel. • De werkgroep organiseert bestuurlijk commitment in de eigen organisatie op de regionale lobbystrategie en draagt daarbij één kernboodschap uit rondom het Regionaal Investeringsprogramma. • Afstemming met andere trajecten (G4, REOS, Rijkstafel) • Organisatie van specifieke activiteiten ten behoeve van het uitdragen van de kernboodschap. 		

-

0.6	REOS samenwerking
Wat willen we bereiken?	
Nadere uitwerking van opgaven in de Ruimtelijk-Economische Ontwikkelingsstrategie, uitwerking van concrete projecten en commitment van de deelnemende partijen op de uitvoering hiervan	
Wat gaan we daarvoor doen?	
De voor onze regio relevante REOS opgaven en bijbehorende projecten zijn één-op-één terug te vinden in het Regionaal Investeringsprogramma. De REOS-tafel is hiermee een belangrijk vehikel voor het gesprek met het Rijk en andere regio's over de realisatie van deze projecten.	

-

0.7	Monitor MRDH-PZH
Wat willen we bereiken?	
Een jaarlijkse update van één regionale dataset op gebied van economie en mobiliteit. Voor een goede gezamenlijke strategie- en beleidsontwikkeling is het gelijke gebruik van eenduidige data namelijk van essentieel belang.	
Wat gaan we daarvoor doen?	
<ul style="list-style-type: none"> • In 2017 wordt de dataset van de monitor van 2016 geüpdatet. De provincie Zuid-Holland is daarbij mede-opdrachtgever. Ook wordt er weer een publieksversie gemaakt in samenwerking met de EPZ en IQ. Daarbij wordt bezien of andere, reeds bestaande, overlappende monitors kunnen samengaan. • Verder wordt extra ingezet op de toegankelijkheid en toepasbaarheid van de verzamelde data. Hiertoe wordt gekeken naar <i>web-based</i> oplossingen. 	

-

0.8	MIRT onderzoek Bereikbaarheid Rotterdam Den Haag
Wat wilden we bereiken?	
Het MIRT onderzoek Bereikbaarheid Rotterdam Den Haag werkt aan gedragen oplossingsrichtingen voor het aanpakken van bereikbaarheidsknelpunten die uit de NMCA naar voren zijn gekomen. Hierbij wordt gekeken naar een breed zoekgebied, vanuit meerdere disciplines en naar meerdere modaliteiten.	
Wat hebben we daarvoor gedaan?	
De directie EV waarborgt de aandacht voor ruimtelijk-economische aspecten door betrokkenheid in het onderzoekstraject.	

-

Werkveld 1: Werklocaties			
Wat willen we bereiken?			
Een goed functionerende ruimtelijke structuur (detailhandel, kantoren, bedrijventerreinen), waarbij vraag- en aanbod in evenwicht zijn, er ruimte is voor groei van bedrijven, clustervorming wordt ondersteund en ook in kleinere kernen voldoende voorzieningen aanwezig zijn.			
Wat gaan we daarvoor doen?			
1.1	Visie werklocaties Metropoolregio		
1.2	Programmeringsafspraken werklocaties		
1.3	Gebiedsontwikkeling kantorenlocaties	RI	

1.1	Visie Werklocaties Metropoolregio	
Wat willen we bereiken?		
Een meer integrale visie op de ruimtelijk-economische structuur van de MRDH.		
Wat gaan we daarvoor doen?		
De Agenda's voor kantoren en detailhandel zijn grotendeels samenvoegingen geweest van bestaande visies. Mogelijk ontstaat de komende periode behoefte aan ofwel actualisaties ofwel een meer geïntegreerde visie op de ruimtelijk-economische structuur van de MRDH.		

1.2	Programmeringsafspraken werklocaties	
Wat willen we bereiken?		
Een ordentelijke regionale afstemming inzake bezetting en ontwikkeling van werklocaties.		
Wat gaan we daarvoor doen?		
<ul style="list-style-type: none"> Voor de Agenda Bedrijventerreinen wordt inzicht verkregen in vraag en aanbod en wordt een document opgesteld en bestuurlijk vastgesteld. De Taskforce Detailhandel gaat zich buigen over een uitgebreidere benadering van de vraagstukken in de winkelmarkt. Dan gaat het o.a. om de revitalisering van centra, de beknelling van sommige centra in een sterke regio en de aanpak van leegstand. Na vaststelling van de Agenda Bedrijventerreinen beschikt de regio over een volledige set kaders om nieuwe initiatieven te toetsen. 		

1.3	Gebiedsontwikkeling kantorenlocaties	
Wat willen we bereiken?		
Het creëren van beweging in 16 aandachtsgebieden in de MRDH, omdat ze van bovengemiddelde waarde (kunnen) zijn voor de ruimtelijke economische structuur van de metropoolregio. In een aantal gebieden betreft het transformatie of revitalisering, maar in andere gebieden gaat het over sloop of juist de bouw van kantoren. Ook combinaties komen voor.		
Wat gaan we daarvoor doen?		
Voor 16 gebieden (in 9 gemeenten) wordt een handelingsperspectief opgesteld. Daarin staan gezamenlijke/bovenlokale opgaven zoals bereikbaarheid van locaties, ruimtelijke vraagstukken en het anticiperen op nieuwe energie-labels voor kantoren. Deze agenda is onderdeel van het Regionaal Investeringsprogramma en kan daarmee aanspraak maken op de ondersteunende vliegwielfuncties.		

afgerond   voortgezet   niet uitgevoerd   nieuw project 2017

Werkveld 2: Smart Infrastructure			
Wat willen we bereiken?			
Verdere ontwikkeling en verknoping van de duurzame energie-infrastructuur in de Metropoolregio om zo schaal- en efficiencyvoordelen te benutten en om de ontwikkeling van nieuwe technologieën in de praktijk mogelijk te maken.			
Wat gaan we daarvoor doen?			
2.1	Fieldlab Automatisch Vervoer op de Last Mile	RI	
2.2	Netwerk duurzaam inkopen		
2.3	Regionale energiemix		
2.4	Lidmaatschap programmabureau Warmte-Koude Zuid-Holland		
2.5	Netwerk Energie		
2.6	Next Generation Woonwijken: financiering verduurzaming kleine VvE's	RI	
2.7	Next Generation Woonwijken: wijkaanpak	RI	
2.8	Interreg subsidie verduurzamen VvE's		

2.1 Fieldlab Automatisch Vervoer op de Last Mile	
Wat willen we bereiken?	
Het oprichten van een Fieldlab AVL M met als doel de regio te ontwikkelen tot een internationaal toonaangevend onderzoeks- en praktijkgebied voor automatisch vervoer op de last mile.	
Wat gaan we daarvoor doen?	
<ul style="list-style-type: none"> • Een geïntegreerde routekaart AVL M opstellen waarin de bestuurlijke ambities van de gemeenten zijn verrijkt met technische, juridische en financiële mogelijkheden en de concrete Europese en markteconomische kansen. • Voor de zomer van 2017 komen tot go-nogo-beslissingen voor de koplopers en de oprichting van de brede fieldlabsamenwerking AVL M. • Vervolgfase kwartiermaker voor de oprichting van het fieldlab AVL M tot de zomer 2017. • Verdere ondersteuning van planvorming en realisatie van zelfrijdende pilots en praktijkprojecten in Capelle aan den IJssel, Schiedam, Delft, Rijswijk, Den Haag en Leiden. • Hechte samenwerking met de vliegwheels van het Regionaal Investeringsprogramma (financiering, Europese kansen en Rijkstafel). 	

2.2 Netwerk Duurzaam Inkopen	
Wat willen we bereiken?	
Doelen van het Netwerk Duurzaam Inkopen van de MRDH zijn: 1) meer uniformiteit in de marktbenadering; 2) stimuleren van lokale sociale werkgelegenheid; 3) meer kansen voor innovatieve en duurzame bedrijven bij gemeentelijke opdrachten in de regio; 4) tijd en geld besparen tijdens voorbereiding van nieuwe contracten door kennis en ervaring uit te wisselen.	
Wat gaan we daarvoor doen?	
<ul style="list-style-type: none"> • Voortzetting van de vraaggestuurde themasessies, één per kwartaal. Eerste sessie 2017 zal zich richten op doelgroepenvervoer; • marktontmoetingsdag MRDH gemeenten en fieldlab/start ups rondom specifieke thema's (samenbrengen van Netwerk Duurzaam Inkopen, Fieldlabinfrastructuur en starters vanuit Metropolitan Startup Lab / YES!Delft); • inkoopstrategie om launching customership vanuit de overheid te stimuleren. 	

afgerond   voortgezet   niet uitgevoerd   nieuw project 2017

-

2.3 Regionale Energiemix

Wat willen we bereiken?

Inzichtelijk maken hoe op regionaal niveau invulling kan worden gegeven aan de ambitie om in 2050 een bijna volledige duurzame energievoorziening gerealiseerd te hebben.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Op basis van beschikbare studies een aantal scenario's beschrijven hoe een volledig duurzame energievoorziening eruit kan zien in 2050.
- Dit terugvertalen naar noodzakelijk te zetten stappen op de korte en middellange termijn. De ruimtelijke en landschappelijke consequenties daarvan in kaart te brengen.

-

2.4 Lidmaatschap programmabureau Warmte-Koude Zuid-Holland

Wat willen we bereiken?

Het Programmabureau Warmte Koude Zuid-Holland is hét platform van publieke en private partijen in de regio gericht op duurzame warmte en restwarmte. Deelname aan het bureau draagt bij aan het realiseren van doelen op het gebied van energie en warmte.

Wat gaan we daarvoor doen?

Met het lidmaatschap van de MRDH worden de regionale belangen op het gebied van duurzame warmte van de regiogemeenten behartigd.

-

2.5 Netwerk Energie

Wat willen we bereiken?

Een platform bieden voor gemeenten om met elkaar en, waar relevant, met de provincie Zuid-Holland in gesprek te gaan over lokale en regionale energithema's. Daarbij staan kennisuitwisseling en het delen van ervaringen centraal.

Wat gaan we daarvoor doen?

Hiertoe willen wij het bestuurlijk netwerk energie viermaal uitnodigen. Het ambtelijk netwerk energie zal vijfmaal bijeen komen. Wanneer relevant wordt tussentijds informatie gedeeld met de betrokkenen.

-

2.6 Next Generation Woonwijken: wijkaanpak

Wat willen we bereiken?

De aantrekkelijke, toekomstbestendige 'Next generation' woonwijk is de stip op de horizon (2030). Het is een aanpak waarbij in samenwerking tussen gemeenten, woningcorporaties, overige vastgoedeigenaren en bedrijven meervoudig wordt geïnvesteerd in innovaties in de bestaande woningvoorraad in een aantal wijken in de metropoolregio. Losse renovatie- en verduurzamingsprojecten van woningen worden gebundeld, gekoppeld aan een forse impuls voor de leefomgeving. Hierdoor ontstaat een economische impuls, nieuwe lokale werkgelegenheid, en scholingstrajecten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Invulling geven aan de aanpak die in 2016 is ontwikkeld. Deze bestaat uit het creëren van overzicht (lopende trajecten verduurzaming), het bundelen van inzichten (5 cases binnen gemeenten uitwerken als leermateriaal en businesscase werkgelegenheid en verduurzaming) en het stimuleren van beweging (contouren algemene aanpak, lerend netwerk gemeenten en gerichte ondersteuning bij afsprakenkader voor twee pilot-wijken)

2.7	Next Generation Woonwijken: Financiering verduurzaming kleine VvE's	
------------	--	--

Wat willen we bereiken?

Een financieringsmogelijkheid creëren voor het toepassen van energiebesparende maatregelen voor kleine VvE's.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkenning van de mogelijkheden voor het opzetten van een VvE garantiefonds.
Verkenning van mogelijkheden voor uitbreiding naar de regio van bestaande fonds voor financiering van kleine VvE's in Den Haag.

-

2.8	Interreg subsidie verduurzamen VvE's	
------------	---	--

Wat willen we bereiken?

In 2017 willen we gemeenten de gelegenheid bieden gebruik te maken van de in 2016 verkregen Interreg subsidie E=0. Deze subsidie kan, met door de gemeente geboden cofinanciering, ingezet worden voor het inzetten van procescoaches. Deze procescoaches begeleiden gemeentelijke VvE's bij het nemen van verduurzamingsmaatregelen. Daarnaast dragen zij bij aan kennisontwikkeling bij de gemeenten op dit thema.

Wat gaan we daarvoor doen?

De gemeenten faciliteren gebruik te maken van deze subsidie, onder meer door de mogelijk deze te gebruiken actief onder de aandacht te brengen en hen te ondersteunen in het vinden van VvE's die aan dit traject willen deelnemen.

Werkveld 3: Branding			
Wat willen we bereiken?			
Een eenduidige branding strategie voor de hele regio: een gemeenschappelijke vlag waaronder alle reeds aanwezig merken hun eigen identiteit in gezamenlijkheid kunnen uitdragen, met als doel meer (internationale) bezoekers en (internationale) bedrijven en congressen.			
Wat gaan we daarvoor doen?			
3.1	Regionale uitvoering van de brandingsstrategie		
3.2	Citybranding/Internationaal Toerisme		

3.1 Regionale uitvoering van de brandingsstrategie		
Wat willen we bereiken?		
Actief gebruik van de regionale brandingstrategie en de ontwikkelde toolkit door alle bij het project betrokken stakeholders		
Wat gaan we daarvoor doen?		
Voortzetten van de opdracht aan IQ m.b.t. uitvoering van de regiobranding. Focus ligt hierbij op implementatie van de regionale branding in de uitvoeringsstrategieën van de betrokken regionale stakeholders (o.a. triple helix partners EPZ, stedelijke en regionale marketing- en acquisitieorganisaties)		

3.2 Citybranding/Internationaal Toerisme		
Wat willen we bereiken?		
Verdieping van de samenwerking tussen Delft, Den Haag en Rotterdam op het gebied van internationaal toerisme. Doel is: het aantrekken van meer internationale toeristen naar de regio; het verlengen van de verblijfsduur van deze internationale toeristen; het verhogen van de toeristische bestedingen; leidend tot groter economisch draagvlak voor recreatieve en culturele voorzieningen.		
Wat gaan we daarvoor doen?		
De MRDH:		
<ul style="list-style-type: none"> • stelt een regionaal overleg toerisme in; • geeft uitvoering aan de opdracht aan Delft Marketing, Den Haag Marketing en Rotterdam Partners; • organiseert besluitvorming over een <i>tourist card</i> voor de regio; en • voert een verkenning uit naar andere mogelijkheden tot samenwerking. 		

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Werkveld 4: Clusterversterking			
Wat willen we bereiken?			
Een sterk economisch netwerk tussen bedrijven onderling en met kennisinstellingen binnen de metropoolregio, leidend tot succesvolle cross-overs tussen bedrijven uit verschillende clusters, sectoren en gebieden binnen de metropoolregio.			
Wat gaan we daarvoor doen?			
4.1	Organiseren van de Fieldlabinfrastructuur	RI	
4.2	Ondersteunen van de samenwerking tussen de universiteiten van Leiden, Delft en Erasmus Universiteit en Wageningen UR	RI	

4.1	Organiseren van de Fieldlabinfrastructuur		
Wat willen we bereiken?			
Fieldlabs zijn broedplaatsen voor innovatie en economische vernieuwing en worden geleid door consortia van kennisinstellingen en bedrijven. Ze zijn van groot belang voor de transitie naar de Next Economy, het stimuleren van nieuwe bedrijvigheid en het bedenken van oplossingen voor grote maatschappelijke vraagstukken binnen deze regio die vervolgens internationaal vermarktbaar zijn. Mede daarom zal de MRDH in samenwerking met PZH, IQ en TNO de fieldlabs actief blijven ondersteunen in het komend jaar. Dat doen we op het niveau van de <i>fieldlabinfrastructuur</i> ; het netwerk van 15 fieldlabs dat vorig jaar is gestart en dat een springplank vormt voor crossover-samenwerking en innovaties (www.mrdh.nl/fieldlabszh).			
Wat gaan we daarvoor doen?			
Het kernteam Fieldlabinfrastructuur zal de 15 huidige (en mogelijk in de toekomst meer of andere) fieldlabs ondersteunen met:			
<ul style="list-style-type: none"> • voorzetting ontmoetingen tussen de fieldlabbetrokkenen, met focus op crossover-samenwerking, organisatie, marketing, governance, financiering en andere relevante skills; • (inter)regionale en (inter)nationale afstemming van strategische agenda's (Brainport Eindhoven, Topsectoren, Smart Industry-agenda, EU); • mobiliseren van financieringsbronnen, zowel vanuit publieke als private partijen, onder meer door benutten van de vliegwielfuncties van het investeringsprogramma en IPC; • ontwerp gemeenschappelijke brandingstrategie Real Life Testing Ground door input voor de toolkit van de regionale brandingstrategie en eventueel congressen en events; • verbinden Metropolitan Startup Lab van YES!Delft aan de fieldlabinfrastructuur door 6 Inspirationsessies, 6 Discovery Days, 6 plekken binnen Launch Lab voor starters binnen de fieldlabinfrastructuur en het ontwerp van een Find Your Co Founder tool; • organiseren van vraagarticulatie tussen de overheid en de Fieldlabs voor maatschappelijke vraagstukken die spelen bij meerdere gemeenten binnen MRDH/PZH, zodat de overheid launching customer kan worden van innovaties vanuit de Fieldlabs; • Samenwerking Fieldlabs en kennis- en onderwijsinstellingen in de onderwijsgroep van de Road Map Next Economy, gericht op vernieuwing van onderwijscurricula op alle niveaus en mogelijkheden tot omscholing en bijscholing. 			

4.2	Ondersteunen van de samenwerking tussen de universiteiten van Leiden, Delft en Erasmus Universiteit en Wageningen UR	
Wat willen we bereiken?		
<p>Optimale benutting van kennis en kunde bij de universiteiten in de regio ten behoeve van cross-over vraagstukken, aantrekkelijke campussen als innovatieve hotspots in de regio en een rode loper voor (buitenlands) talent.</p>		
Wat gaan we daarvoor doen?		
<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteuning campusprojecten in het Regionaal Investeringsprogramma. • Leggen van een koppeling tussen de Centers van de LDE-samenwerking en de Fieldlabs waar dit mogelijk is. • Het organiseren van afstemming en een nadere uitwerking van het WUR convenant. • Vraaggericht faciliteren van afstemming tussen andere regionale campussen. 		

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Werkveld 5: Onderwijs & Arbeidsmarkt			
Wat willen we bereiken?			
Een langjarige strategie met als doelen een flexibel inzetbare, goed opgeleide beroepsbevolking met kennis en vaardigheden die voldoende aansluiten op de vraag uit de regionale clusters, en een arbeidsmarkt die zodanig functioneert dat er voldoende mobiliteit van werknemers is tussen bedrijven en sectoren.			
Wat gaan we daarvoor doen?			
5.1	Verkennen kennisbasis Reshoring		
5.2	Regionale skills-agenda voor de toekomst		

5.1	Verkennen kennisbasis Reshoring		
Wat willen we bereiken?			
Het organiseren van gerichte ondersteuning voor bedrijven die reshoring overwegen.			
Wat gaan we daarvoor doen?			
Een voorstel voor inzet reshoring-tool in MRDH via IQ en accounthouders gemeenten en de evaluatie hiervan eind 2017.			

5.2	Regionale skills-agenda voor de toekomst		
Wat willen we bereiken?			
Betere aansluiting van onderwijs op arbeidsmarkt: een flexibel inzetbare, goed opgeleide beroepsbevolking met kennis en vaardigheden die voldoende aansluiten op de vraag uit de regionale clusters. De arbeidsmarkt moet zodanig functioneren dat er voldoende mobiliteit van werknemers is tussen bedrijven en sectoren.			
Wat gaan we daarvoor doen?			
Het opstellen van een regionale skills-agenda voor de toekomst en het ontwikkelen van een actieplan skills inclusief vervolgspraken over uitvoering.			

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Werkveld 6: Economie landelijk gebied				
Wat willen we bereiken?				
Een meer hoogwaardig, divers en gespecialiseerd voorzieningenaanbod in het landelijk gebied van de regio. Toerisme en recreatie worden naast de agrarische sector een nieuwe economische drager voor het landelijk gebied.				
Wat gaan we daarvoor doen?				
6.1	Hollandse Banen		RI	
6.2	Waterverbindingen		RI	
6.3	Versterken kennisbasis voor het landschap met kennisinstituten			
6.4	Verkenning regionale samenwerking vrijetijdseconomie			

6.1 Hollandse Banen				
Wat willen we bereiken?				
De Hollandse Banen zijn kwalitatief hoogwaardige langzaam verkeer routes die het stedelijk gebied verbindt met het landschap (van kerktoren naar koe) voor recreatief gebruik of om over te forensen. Met de aanleg van Hollandse Banen worden stedelijke bereikbaarheid, gezondheid en nieuwe economische perspectieven bij elkaar gebracht.				
Wat gaan we daarvoor doen?				
<ul style="list-style-type: none"> Een analyse uitvoeren van het fietsnetwerk (utilitair, recreatief, Hollandse Banen, snelfietsroutes) om te komen tot een schaa sprong in het metropoolaan fietsnetwerk. Komen tot investeringsvoorstellen voor twee pilots met gemeenten, PZH en MRDH om het Hollandse Banen concept te testen. Financieringsstrategie ontwikkelen voor het gehele netwerk (mogelijkheden EU, betrokkenheid Rijk). 				

6.2 Waterverbindingen				
Wat willen we bereiken?				
Versterking van de waterverbindingen in de Metropoolregio leidt tot versterking van het toeristisch recreatief potentieel. Hiervoor is het nodig om de waterwegen toegankelijker te maken en het waternetwerk completer te maken.				
Wat gaan we daarvoor doen?				
<ul style="list-style-type: none"> Een haalbaarheidsstudie uitvoeren voor het traject Rotte-Rijn-Vliet, de ontbrekende schakel in het recreatieve waternetwerk met stakeholders. De gemeenten Zoetermeer en Alphen aan den Rijn trekken het project. De financieringsmogelijkheden in de EU worden verkend, onder meer via Interreg project SWARE. De waterprojecten uit het Regionaal Investeringsprogramma worden ondersteund met de vliegwielen uit en de overige activiteiten van onder meer provincie Zuid-Holland op het gebied van waterrecreatie. 				

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

-

6.3	Versterken van de kennisbasis voor het landschap met kennisinstituten	
Wat willen we bereiken? Onderbouwing en begeleiding van de activiteiten die bijdragen aan de versterking van de economie van het landelijk gebied en/of het landschap als vestigingsfactor.		
Wat gaan we daarvoor doen? De Vereniging Deltametropool krijgt de opdracht om middels onderzoek bij te dragen aan de onderbouwing van de waarde van fietsinfrastructuur voor de aantrekkelijkheid van het landschap in combinatie met de winst voor de stedelijke bereikbaarheid. Zij voeren een verkenning uit naar de verbinding tussen Central Park en Voorne Putten. Met de WUR, kennispartner op regionale vraagstukken, worden projecten opgestart, waarbij de gemeenten als launching customer optreden. Gedacht kan worden aan de valorisatie van maatregelen op het gebied van klimaatverandering. Verkend wordt of de WUR de LDE samenwerking kan versterken.		

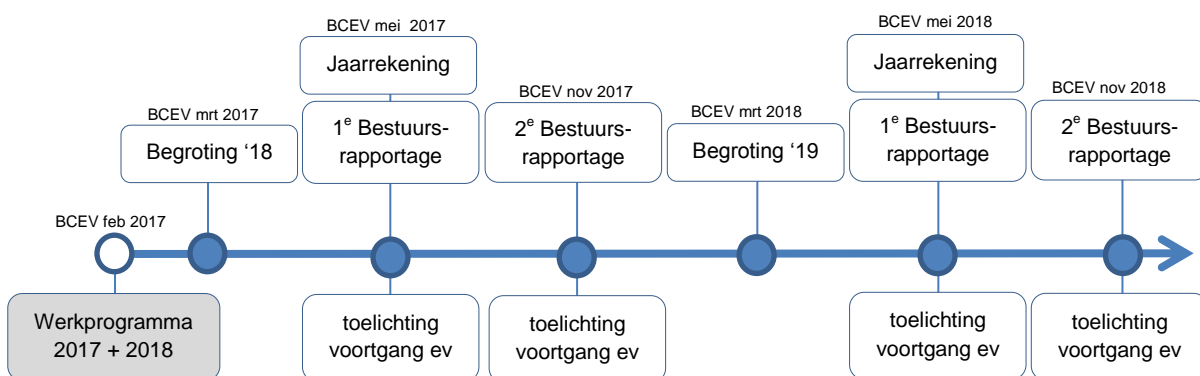
6.4	Project/Activiteit Verkenning regionale samenwerking Vrijetijdseconomie	
Wat willen we bereiken? Het economische potentieel van Vrijetijdseconomie, zijnde Leisure, toerisme en recreatie, versterken door de stedelijke inwoner meer in contact te brengen met de omliggende groengebieden.		
Wat gaan we daarvoor doen? De Alliantie Vrijetijdseconomie gaat met de gemeentelijke marketingorganisaties de bekendheid van de groene gebieden voor de stedeling in regionaal verband verbeteren. In 2017 zal een grote publieksactie worden georganiseerd.		

afgerond		voortgezet		niet uitgevoerd		nieuw project 2017	
----------	--	------------	--	-----------------	--	--------------------	--

Samenhang met Begroting, Bestuursrapportage en Jaarrekening

De Bestuurscommissie EV doet jaarlijks een voorstel voor het onderdeel economisch vestigingsklimaat binnen de begroting van de Metropoolregio. Het dagelijks bestuur zendt dat voorstel aan het algemeen bestuur (verordening bestuurscommissie Economisch Vestigingsklimaat 2015). Het Werkprogramma 2017 en 2018 van de Directie Economisch Vestigingsklimaat loopt nauw samen aan de begrotings- en verantwoordingscyclus.

1. Het resultatenoverzicht is input voor de komende jaarrekening 2016.
2. Het Werkprogramma 2017 en 2018 wordt verwerkt in de 1e Bestuursrapportage en als begrotingswijziging voorgelegd aan het AB.
3. Het Werkprogramma 2017 en 2018 is ook input voor de Begroting 2018.
4. De reguliere voortgang van het werkprogramma is steeds terug te zien in daar op volgende Bestuursrapportages. Indien nodig kan daar, net als in de afgelopen twee jaar, nog een separate meer inhoudelijke toelichting aan worden toegevoegd.

In het nieuwe Werkprogramma Economisch Vestigingsklimaat voor 2017 en 2018 staan opgaven en activiteiten op basis van huidige inzichten. In het voorjaar van 2016 is echter ook al een opsomming gegeven van te verwachten activiteiten in de Begroting 2017. Het Werkprogramma 2017-2018 is dus niet alleen een update van het oude Werkprogramma, maar ook van de Begroting 2017. In de bijlage staan de activiteiten van de Begroting 2017 naast die van het werkprogramma. Hierdoor is te zien welke doorlopen of zijn samengevoegd, en welke activiteiten bij nader inzien niet worden uitgevoerd. Daarbij is ook een toelichting gegeven.

afgerond	voortgezet	niet uitgevoerd	nieuw project 2017
----------	------------	-----------------	--------------------

Bijlage: Begroting 2017 vs. Werkprogramma 2017-2018

Begroting 2017	Werkprogramma 2017-2018	
Overkoepelende opgaven		
	0.1	Regionaal Investeringsprogramma
-	0.2	1 ^e vliegwiel RI: Financiering
-	0.3	2 ^e vliegwiel RI: EU-samenwerking
-	0.4	3 ^e vliegwiel RI: Rijkstafel
	0.5	4 ^e vliegwiel RI: Public affairs
-	0.6	REOS samenwerking
Regiomonitor	0.7	Monitor MRDH-PZH
	0.8	MIRT Bereikbaarheid RDH
Werkveld 1: Werklocaties		
Regionale visievorming	1.1	Visie werklocaties MRDH
Gezamenlijke programmering en herprogrammering	1.2	Programmeringsafspraken werklocaties
Afstemming programmering met buurregio's		
Afstemming bereikbaarheid werklocaties met Va		
Inrichting van een goed functionerende regionale overlegstructuur		
Kennisdeling en ondersteuning van gemeenten en regionale economische netwerken		
Toetsing van nieuwe initiatieven aan de visies		
Vertegenwoordiging naar PZH rond afstemming op provinciaal instrumentarium (REO-functie)		
Monitoring van ontwikkeling werklocaties		Is een onderdeel van de Monitor MRDH-PZH. Geen separate activiteit.
-	1.3	Gebiedsontwikkeling kantorenlocaties
Één loket locatievraagstukken		Na verkenning naar de mogelijkheden is dit project in 2016 afgesloten.
Werkveld 2: Smart Infrastructure		
	2.1	Fieldlab Automatisch Vervoer Last Mile
Regionaal inkoopnetwerk	2.2	Netwerk duurzaam inkopen
RNE-projecten energie en ICT		[In 2017 worden nog kansen uit de RNE nader uitgewerkt tot projecten]
Projecten opzetten om de energietransitie vorm te geven	2.3	Regionale energiemix
	2.4	Lidmaatschap Warmte-Koude ZH
	2.5	Netwerk Energie
	2.6	Next Generation Woonwijken: VvE's
	2.7	Next Generation Woonwijken: wijkaanpak
	2.8	Interreg subsidie verduurzamen VvE's

afgerond   voortgezet   niet uitgevoerd   nieuw project 2017

Werkveld 3: Branding			
Organiseren netwerk marketing – en acquisitieorganisaties	3.1	Regionale uitvoering van de brandingsstrategie	
Met innovationQuarter ontwikkelen van tools			
Presenteren op internation. beurzen			
Netwerk als ambassadeurs			
MRDH als real life testing ground			
-	3.2	Citybranding – internationaal toerisme	
Werkveld 4: Clusterversterking			
Randvoorwaarden voor clusters door aanbod van locaties		Is onderdeel van regionale visie en programmeringsafspraken werklocaties	
Actieagenda's uit de clusteraanpak		Zijn integraal onderdeel van projecten/ondersteuning in het Regionaal Investeringsprogramma	
Implementeren van campusstrategie			
Afstemming aan regionale doelen			
Faciliteren cross-overs	4.1	Organiseren van Fieldlab infrastructuur	
Samenwerking universiteiten	4.2	Samenwerking universiteiten	
Werkveld 5: Onderwijs & Arbeidsmarkt			
Opleidingsvragen uit clusteraanpak		Geen activiteit MRDH	
Hotspots onderwijs versterken		Geen activiteit MRDH	
Regionale RNE-arbeidsmarkt vertalen naar concrete afspraken	5.1	Verkennen kennisbasis Reshoring	
Ontsluiten succesvolle aanpakken	5.2	Regionale skills-agenda voor de toekomst	
Werkveld 6: Economie landelijk gebied			
Projecten ter versterking landschap	6.1	Hollandse Banen	
	6.2	Waternetverbindingen	
Kennisbasis landschap vestigingsklimaat	6.3	Versterken kennisbasis met kennisinstututen	
Passend instrumentarium vrijetijdseconomie	6.4	Verkenning samenwerking vrijetijdseconomie	

afgerond   voortgezet   niet uitgevoerd   nieuw project 2017